

LBRIS

We know
books

Foto copertă 1:

Mărgărita Ioana Vulcănescu (1897-1987) în fața casei din strada Popa Soare, în 1948, cu puțin timp înaintea evacuării forțate

Foto copertă 4:

Elisabeta-Alexandra (Sandra) Vulcănescu (1931-2020) și Ioana-Maria-Mărgărita Vulcănescu (1933), cele două fete ale cuplului Mircea și Mărgărita Ioana Vulcănescu, în 1948, în fața casei din strada Popa Soare

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

ISBN 978-606-49-0699-1

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Mărgărita Ioana Vulcănescu

Pagini de jurnal 1946 – 1948

Ediție îngrijită, introducere,
comentarii, note și epilog
de Ionuț Butoi

E I K O N

București, 2022

datată ca fiind făcută după 29 de ani. Dar în jurnalul realizat propriu-zis în ziua de 8 martie 1948 este redat și Mircea, care le spune Mărgăritei și fetelor sale: „În seara asta ne duc la Aiud. Ordinul a venit la închisoare”.

Cuprins

Introducere	5
„O mare cinste” (22 noiembrie 1946 – 28 noiembrie 1947)	11
„Trebuie să-mi duc crucea” 30 noiembrie – 11 decembrie 1947	27
„Vino să vezi pe Mircea!” 12 – 18 decembrie 1947	51
„E foarte trist, Mircea” (19 decembrie 1947 – 1 ianuarie 1948)	73
„A fost, în tot întunericul” în care suntem, o minune (1 – 16 ianuarie 1948)	103
„Cine poate rezista tentației de a spera?” În loc de epilog	153

*O mare cinste**(22 noiembrie 1946 – 28 noiembrie 1947)*

22 noiembrie 1946 (traducere din franceză)

La 14 și jumătate: Nicu Georgescu-Roegen². Îmbarcăm fetițele, pe Michette³, pe mine, un bidon de 17 litri de petrol, un pachet mare ce are un sac plin adus de Lia Gheorghiu, și un coș cu tot felul de provizii: unt, brânză, compot, lapte, nuci, marmeladă, iaurt, orez cu lapte etc. Pe drum, mașina trepidează și ne scutură, iar compotul se scurge pe rochia Mariucăi⁴ și pe paltonul Sandrei⁵. În fața închisorii

² Nicolae Georgescu-Roegen (1906-1994): statistician și economist, a făcut carieră în țară la Institutul Central de Statistică, iar, după 1948, emigrat în SUA, a devenit un reputat și cunoscut economist, lansând nu doar o teorie, ci un domeniu: bioeconomia (cu direcții ca economia ecologică sau descreșterea).

³ Mihaela (Michette) Vulcănescu, sora lui Mircea Vulcănescu.

⁴ Ioana-Maria-Mărgărita Vulcănescu (n. 1933), fiica cea mică a lui Mircea Vulcănescu din căsătoria acestuia cu Mărgărita-Ioana Vulcănescu.

⁵ Elisabeta-Alexandra Vulcănescu (1931 - 2020). Cea de-a doua fiică a lui Mircea Vulcănescu din căsătoria cu Mărgărita-Ioana Vulcănescu.

(Văcărești – n.m.) Mitu⁶ și Dan Botta⁷ ne așteaptă. E frumos, cerul este de un albastru adorabil și este o mare consolare să-ți poți lăsa privirea să rătăcească pe peisajul îndepărtat care ne înconjoară. Trebuie să ne aliniem în fața porții închisorii și să ne așteptăm rândul. Ne iau pe rând, familie cu familie. Doamna Rudeanu, cumnata lui Ghiolu⁸, nu încetează să se plângă de condiția tristă la care am fost reduși și de faptul că trebuie să ascultăm de gardienii închisorii, lucruri care o umplu de indignare și de durere. Eu găsesc, însă, acest discurs, inutil. Astea-s vremurile, nu e nimic de făcut, iar gardienii nu-și fac decât datoria, iar eu nu acord nicio atenție faptului că trebuie să mă alinez și să aștept pe micul trotuar din dreapta porții închisorii. Toate aceste cucoane care se plâng mi se par atât de „out of date”. Da, înțeleg dezolarea pentru

⁶ Dumitru C. Georgescu sau Mitu pentru ceilalți monografiști, medicinist, statistician, membru al Școlii Sociologice de la București și coordonator al echipelor „biologice”, a făcut o carieră la Institutul Central de Statistică. Un articol despre rolul său în Școala Gustiană; semnat de Florentina Țone, poate fi citit aici: <http://www.cooperativag.ro/un-monografist-uitat-d-c-georgescu/>.

⁷ Dan Botta (1907-1958): poet, eseist, traducător. A fost referent la Ministerul de Finanțe, Oficiul de Studii. Parte din gruparea *Criterion*, a participat la proiectul Enciclopediei României (1938-1943). În ciuda trecutului legionar, nu a suferit represalii după instaurarea comunismului.

⁸ Stavri Ghiolu, inginer și profesor la Școala Politehnică, este Subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale în guvernul Antonescu. Astfel, face parte din același lot „Alexandru Marcu și alții” al demnitarilor antonescieni în care era judecat și Mircea Vulcănescu, primind o condamnare de opt ani de temniță grea.

cei care sunt privați de libertate, din închisoare, dar faptul că eu trebuie să aștept, etc., nu trebuie să-mi acapareze atenția. Nu trebuie decât să ai grijă. În fine, iată-ne înăuntru. Neacșu⁹ a fost promovat „comandant”. Este tot la masa lungă de lângă poartă și ne înscrie numele și adresa într-un registru mare. Așteptăm în continuare, acum în fața vorbitorului și, în sfârșit, cineva vine și ne duce la infirmerie. Urmăm garda într-acolo. Mircea stă întins pe patul său, îmbrăcat, cu bereta pe cap. Este foarte gentil cu noi. Dar are febră de 39 grade. Tușește puțin și are un ganglion umflat. Se teme să nu fie vorba de o infecție, că are o rană la picior și a făcut baie într-un loc murdar. Sper că nu e ceva grav. Medicii nu l-au mai consultat de două zile, adică de când a început să aibă febră. Barba îi este resemnată și își înfășoară mustățile. Își pune bereta ba pe dreapta, ba pe stânga, ba pe spate și arată, de fiecare dată, diferit. Vorbește, povestește, pune întrebări. Are poftă să mănânce tot felul de lucruri. Este fermecător. Dar se vede că e bolnav. Iar eu sunt contrariată. Ce se poate face pentru el? Ajung să mă întreb dacă nu cumva oamenii ăștia care-l țin închis - atât de nedrept - nu vor picieea sa; căci e o crimă să fii împiedicat să-l îngrijești. Măcar ne lasă destul timp să stăm cu el, aproape o oră. După plecarea noastră, va mânca. A citit trei cărți care l-au interesat. Una este despre energia atomică. Îmi cere

⁹ Angajat al penitenciarului Văcărești. Mărgărta Ioana Vulcănescu face o vizită familiei lui Neacșu, de Crăciunul lui 1946, ducând diverse alimente soției sale, bolnavă și cu copii de îngrijit.

o antologie de poeți englezi moderni și îmi arată o frumoasă poezie de James Joyce, *Chamber Music*. A dăruit sticla sa de lapte condensat unei sărmene deținute care născuse și care n-avea lapte pentru copilul său. Întotdeauna bunătatea și generozitatea sa obișnuite. Inima sa nu s-a uscat. Nu ne poate însoți spre ieșire. (...)

27 noiembrie 1946 (traducere din franceză)

(...) Am fost să o văd pe Maria Ghiolu, la Atene Palace, unde are o cameră mică la etajul 3. Am văzut pe Baby Iordan¹⁰, prietenul lui Mircea care a rămas un sfert de oră, apoi dna Anton Dumitriu¹¹ și Silvia Popp¹² au venit și ele. Am uitat să menționez pe Ioana Popescu-Necșești. Bârfe și alte trivialități. De jos, e anunțată Cella Delavrancea-Lahovary¹³. Ioana se apropie de mine. Îmi vorbește despre Mircea și de închisoare: „destule umilințe”. „Ba dimpotrivă, o mare cinste”, îi răspund din scurt și curajos. (...)

¹⁰ Probabil Dumitru Iordan, economist care a lucrat în mai multe ocazii cu Vulcănescu.

¹¹ Anton Dumitriu (1905-1992): filosof, matematician, face o carieră, inclusiv politică, dar nu lipsită de convulsiuni, și după instaurarea comunismului.

¹² Soția pictorului Sabin Popp (1896-1928).

¹³ Cella Delavrancea (1887-1991): pianistă, scriitoare, profesoară, fiica lui Barbu Ștefănescu Delavrancea și o figură cunoscută a vieții mondene interbelice.

3 decembrie 1946 (traducere din franceză)

(...) Vizita lui Arșavir Acterian¹⁴ care-mi aduce 440 000 de lei de la Enciclopedia¹⁵. Ce rușine! Nu am mai lucrat de câteva luni! După plecarea lui Arșavir, încerc să mă odihnesc pe divan. Mă simt rău și o durere de cap îmi dă de furcă. Și mereu cu gândul la Mircea... Orice aș face, e înaintea mea, în gândul meu, în sufletul meu. Mă simt deprimată, obosită, descurajată. Am decis să merg la Pătrășcanu¹⁶ și la Alexandrini¹⁷, să le vorbesc despre Mircea care este

¹⁴ Arșavir Acterian (1907-1997): scriitor, memorialist, jurnalist. Membru al Asociației Studenților Creștini Români (ASCR), ulterior membru al Mișcării Legionare. Face închisoare între anii 1949-1953 și 1959-1964.

¹⁵ Este vorba de proiectul Enciclopedia României, coordonat de Dimitrie Gusti, în care Mircea Vulcănescu a avut un rol important de jucat. Însemnările Mărgăritei Ioana despre plățile pe care le primea în anii 1946 și 1947 pentru acest proiect arată că Asociația pentru editarea Enciclopediei încă funcționa și că se preconiza, chiar și în acei ani, scoaterea volumelor încă netipărite (în special volumul V dedicat culturii). Despre Enciclopedia coordonată de Gusti se pot consulta articolele publicate în revista *Transilvania*, nr. 10-11/2014: <http://www.cooperativag.ro/tag/enciclopedia-romaniei/>.

¹⁶ Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954): politician comunist de frunte, avocat, Ministru al Justiției între 23 august 1944 și 23 februarie 1948. Pune bazele sistemului juridic comunist. Pătrășcanu nu e străin de cercul social al „tinerei generații”, participând, ca auditor, la conferințele *Criterion*, unde a și intrat în dialog, chiar cu Vulcănescu, în dezbaterile despre Lenin. Este cunoscută debarcarea, arestarea și condamnarea lui de către propriul partid.

¹⁷ Alexandru Alexandrini (1902-1981): om politic liberal, ministru de finanțe al României între 1946-1947. Ajunge și el la închisoare.

bolnav. Este abia începutul iernii – ce va fi cu el mai târziu? Trebuie să-i scutur un pic. Și-au pus în minte să-l distrugă, să-l suprime? Se joacă astfel cu viața unui om? Și ce om! Și de ce? Pentru că ei știu toți că nu au nimic să-i reproșeze. Știu toți că nu poți decât să-l admiri și să-i invidiezi calitățile: inteligența, forța de muncă... Și l-au închis și nu le pasă de el și de viața sa, de sănătatea sa. Voi încerca să-i văd pe acești domni și să văd ce se poate face. Doamna Rainer¹⁸ mi-a zis, prin telefon, că lucrurile se vor schimba în bine. Dar că nu poate să spună nimic mai mult. Au fost mai multe persoane care mi-au dat speranțe, pe când altele mi-au spus: să nu vă faceți iluzii, în următoarele luni, ani, poate, nu e nimic de sperat. (...)

„Nae Ionescu al noilor vremuri”

18 ianuarie 1947 (traducere din franceză)

(...) La șapte seara, Dinu Noica¹⁹. Conversație simpatică lângă foc. Mă invită la ei, joia viitoare. Fetele se bucură mult, pentru că iubesc această familie: părinți și copii. Vorbim despre Mircea și, din

¹⁸ Marta Trancu-Rainer, soția lui Francisc Rainer (1874-1944), proeminent medic și antropolog-biolog care a participat la campaniile monografice ale lui Dimitrie Gusti.

¹⁹ Constantin Noica (1909-1987): filosof, membru al „tinerei generații”. Este celebrul lotul Noica-Pillat (1958), procesul în urma căruia a fost condamnat la închisoare alături de alte nume ale culturii românești ca Dinu Pillat, Nicolae Steinhardt ș.a..

acest subiect, altele se desprind. Despre Zilber²⁰. Dinu Noica a văzut în ziare că Zilber a fost numit profesor de sociologie și economie politică la Facultatea de Litere unde a fost creată această catedră. Eu spun că cred că va face cursuri interesante, aducându-mi aminte de o conferință pe care a ținut-o, cu ani în urmă, la Fundațiile Regale, despre Hjalmar Schacht²¹, economistul german, când a fost plin de vervă.

Dinu e de cu totul altă părere. El îl găsește pe Zilber superficial, confuz, neserios, nepregătit pentru o catedră la universitate. Regretă, de altfel, că biata universitate a ajuns, deja de ceva timp, la voia imbecililor și diletanților. Zilber nu este, desigur, un imbecil, dar până la a fi profesor universitar mai trebuie mult.

Dinu îmi povestește, de asemenea, cât a fost de contrariat că a durat așa mult ridicarea căsuței sale, undeva lângă București, ea nefiind gata nici până azi. Conta pe acest lucru pentru a se izola acolo și a lucra. Speră că Mircea va putea să o inaugureze. Căsuța are o încăpere mare și, deasupra, trei camere mansardate unde Dinu vrea să-i aducă pe prietenii săi filosofi,

²⁰ Herbert Zilber (1901-1978): comunist ilegalist, prieten cu Vulcănescu din perioada stagiului militar (1923). Început de carieră promițătoare după 1945, ajungând director la Institutul de Conjunctură (instituție fondată de Virgil Madgearu) și profesor universitar. Zilber este arestat, implicat în dosarul Pătrășcanu, condamnat la moarte, eliberat în 1964.

²¹ Hjalmar Schacht (1877-1970): economist german, ministru al economiei în Germania nazistă (1934-1937). Achitat la procesul de la Nuremberg.

gânditori, care au nevoie de calm și de liniște pentru a putea lucra. (...)

29 ianuarie 1947 (traducere din franceză)

(...) Zizi Constante²² vine la mine și mergem împreună la Facultatea de Litere unde Zilber deschide cursul său de economie politică. Pe coridorul care ne duce în Sala Titu Maiorescu, Zizi conversează cu o tânără evreică îmbrăcată într-o ținută ce se vrea elegantă, dar nu reușește să fie decât de o cochetărie afectată. Doamna respectivă, aflu mai târziu, este soția lui Lucrețiu Pătrășcanu și iat-o așezată în primul rând, lângă Mitza Rosetti. Sala este arhiplină. „E ca la cursurile lui Nae Ionescu”, spun eu cu voce tare. „Da, îmi întoarce Zizi grațios, este Nae Ionescu al prezentului”. Rămânem în picioare. În spatele nostru, Dr. Manuilă²³, Dinu Noica, alții. Îl contempul în voie pe Lucrețiu Pătrășcanu care, alături de Miron Nicolescu²⁴, este așezat în fața mea. În sală, mulți prieteni: Mitu și Zoica²⁵, Gică Dumitrescu, Ricu

²² Zizi Constante, sora lui Lena Constante. Surorile au participat la campaniile monografiste ale lui Dimitrie Gusti. Lena Constante a făcut închisoare fiind implicată în dosarul Pătrășcanu.

²³ Sabin Manuilă (1894-1964): statistician, demograf, șeful Institutului Central de Statistică. Reușește să fugă în SUA în 1948.

²⁴ Probabil e vorba de Miron Nicolescu, matematicianul și academicianul (1903-1975).

²⁵ Dumitru C. Georgescu și Zoia, soția sa.

Stahl²⁶, Alexandru Caribol, Holzmann²⁷. Rectorul Sandu Rosetti²⁸ spune un cuvânt de introducere și, apoi, Zilber vorbește cu un soi de lirism. Îl evocă în treacăt pe Virgil Madgearu, face aluzie la influența germană și legionară: „când noaptea a început să coboare peste țara noastră”, iar, apoi, cântă venirea omului nou al vremurilor noi. La ieșire, stând cu prietenii noștri, cineva mă trage de mâneca și mă strânge tare de mână. Este Zilber. Îi răspund cu un surâs, dar nu-i spun nimic. Un student, adineauri, spusese tovarășului său: „o antenă comunistă în universitate”. Mă reîntorc cu Zizi la ea. Luăm ceaiul și conversăm. La 8 seara, mă conduce acasă. Scurtă vizită a lui Acterian. Zizi mi-a împrumutat *The Voyage* a lui Charles Morgan. Mor de somn. (...)

„Ca o revedere după moarte”

28 noiembrie 1947 (transcriere din română)

Dumnezeu și Maica Domnului și Sfânta Parascheva să ne ajute! Am dormit bine și m-am trezit înainte de 6. Am făcut lui Mircea un cacao cu lapte minunat: o sticlă, plină, de 1 L. L-am pus într-un coș cu pâinea mare și bună de la Vatzica și cu alte

²⁶ Henri H. Stahl (1901-1991), sociolog, întemeietor al istoriei sociale românești, membru de frunte al Școlii Sociologice de la București.

²⁷ Oscar Lemnar (n. Oscar Holtzman, 1907-1968), ziarist, scriitor, traducător.

²⁸ Este vorba despre Alexandru Rosetti (1895-1990), lingvist și filolog român, academician. Între 1946 și 1949 este rector al Universității București.

câteva lucruri. Năică²⁹ ne-a făcut o vizită pe la 7 ½. Am plecat toate trele (sic) la 8, Sandra ducând coșul, Mariuca lădița, și am găsit tramul tocmai la timp. La Tribunal, ne-am rătăcit. Dl. Rarinescu, tatăl Dinei, ne-a scos din încurcătură, a venit cu noi, ne-a ajutat să găsim scara ce căutam în Sala Pașilor pierduți. De acolo, ne-am orientat și am ajuns în fața sălii în care sunt ei. Lumea încearcă să intre. Ne oprește armata. Așteptăm, ne rugăm, spunem cine suntem. În sfârșit, iată-ne înăuntru. Mă dezmeticesc. Îl văd pe Mircea așezat pe ultima bancă. Ne facem semne. E îmbrăcat cu hainele bleu. Pare mai odihnit la față. Slab, slab, slab, dar nu așa impresionant ca sâmbătă. Fetițele, totuși, îl găsesc azi mai slab, pentru că îl văd mai bine, mai pe îndelete. Ne facem semne și ne rădem unul altuia. Când intră „Curtea”, se face apelul, apoi se scoală Strihan³⁰ și cere ca să li se dea voie măcar să-și consulte avocații și să vorbească cu membrii familiei. Procurorul e favorabil, dar Curtea se retrage, ca să delibereze. Familiile sunt aici, și n-avem voie să ne apropiem de băncile acuzaților. Soldați cu puști ne țin la o distanță de vreo 4 metri. Stăm în picioare și îi privim pe ai noștri și aproape toți avem ochii plini de lacrimi. E ca o revedere după moarte. Ei, parcă

²⁹ Fiul Michettei Vulcănescu, Năică Evolveanu. În cele din urmă, ani mai târziu, va cunoaște detenția.

³⁰ Petre Strihan (1899-1990), avocat și profesor de drept constituțional la Academia de Înalte Studii Comerciale. Subsecretar de stat la Ministerul de Interne, a făcut parte din același lot „Alexandru Marcu și alții” de demnitari antonescieni ca Mircea Vulcănescu.

ar fi venit după alt tărâm. Palizi, slabi, schimbați. O liniște mare, o reculegere, un fel de evlavie, emoția te strânge de gât. Dar tot putem să surădem.

Curtea se retrage, pe noi ne dă afară, apoi, după câțva timp, ne lasă, iar, să intrăm. Acuzații au voie să vorbească cu avocații. Fiecare e întrebat să-și numească avocatul. Mircea, ca totdeauna, se singularizează. Deja, la apel, pe când toți au răspuns „prezent”, iar Fișescu³¹ „prezinte”, Mircea a răspuns „de față”. Toată lumea a început să râdă cu simpatie, căci toată lumea îl iubește și toți întind urechile când e vorba să spună el ceva, știind că va ieși ceva nou și neașteptat. Acum, altă surpriză: fiecare își numește avocatul sau avocații. Când ajunge la el și îl întreabă, Mircea răspunde că n-are avocat și explică că (sic) a avut pe Maestrul Ottulescu³² și pe dl Bărbulescu³³, dar că nu mai știe dacă vor pleda acum pentru el. Consternare. Încurcătură. Aznavorian³⁴ se propune.

³¹ Ion Fișescu (1888-1958): profesor de drept, magistrat. Ministru al Economiei Naționale în guvernarea Antonescu.

³² Emil Ottulescu: avocat cunoscut în perioada interbelică, publicist, a pledat în procesul lotului „Alexandru Marcu și alții”.

³³ Probabil unul din avocații din proces. Nu l-am găsit, însă, în documentele editate de Dora Mezdrea în volumul *Nae Ionescu și discipolii săi în Arhiva Securității. Mircea Vulcănescu*, Ed. Eikon, 2013.

³⁴ Hurmuz Aznavorian: avocat, om politic liberal, publicist. Critic față de regimul Antonescu, după război pledează pentru mai mulți demnitari antonescieni din lotul „Alexandru Marcu și alții”, printre care și Mircea Vulcănescu. Au rămas de la fiica sa următoarele relatări despre acea perioadă: „în '46 - '48 (Hurmuz Aznavorian) a pledat în procesul criminalilor de război, foști miniștri antonescieni din timpul războiului, pe funcție de tehnicieni, toți profesori universitari, toți